

BOSHLANG‘ICH SINFDA GAP USTIDA ISHLASHDAGI IZCHILLIK

Javgashev Yigitali Jo‘ra o‘gli

Termiz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim fakulteti
2-oliy ta‘lim 3-kurs talabasi,

Berdiyev Ulug‘bek

Termiz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim fakulteti
2-oliy ta‘lim 3-kurs talabasi va Qumqo‘rg‘on tumani
16–maktabning boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchisi

Ilmiy rahbar: S.I.Tursunova

Termiz davlat pedagogika instituti
boshlang‘ich ta‘limda matematika va
ona tili kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga gap tuzish va nutq madaniyatini shakllantirishda izchillikni ta‘minlashning ahamiyati yoritiladi. Boshlang‘ich ta‘lim davrida nutqiy ko‘nikmalarni rivojlantirish, mantiqiy fikrlash qobiliyatini oshirish va o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini namoyon qilish uchun gap ustida izchil ishlashning usullari va metodik tavsiyalar keltiriladi. Maqolada o‘qituvchilar uchun amaliy maslahatlar ham berilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, gap tuzish, nutq madaniyati, izchillik, nutqiy ko‘nikmalar, mantiqiy fikrlash, metodik tavsiyalar, o‘qituvchilar, ta‘lim jarayoni.

Abstract: The article highlights the importance of ensuring consistency in sentence construction and speech culture formation for primary school students. Methods and methodological recommendations for consistent work on sentences are presented to develop speech skills, increase logical thinking skills, and demonstrate students' creative abilities during primary education. The article also provides practical advice for teachers.

Keywords: primary school, sentence construction, speech culture, consistency, speech skills, logical thinking, methodological recommendations, teachers, educational process.

Аннотация: В статье подчеркивается важность обеспечения последовательности в построении предложений и культуры речи учащихся начальной школы. Представлены методы и методические рекомендации для

последовательной работы над речью с целью развития речевых навыков, повышения уровня логического мышления, проявления творческих способностей учащихся в период начального обучения. В статье также даны практические советы учителям.

Ключевые слова: начальная школа, построение предложения, культура речи, связность, речевые умения, логическое мышление, методические рекомендации, учителя, образовательный процесс.

Kirish: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirish ularning kelajakdagi ta‘limi va shaxsiy rivoji uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Nutq madaniyati va mantiqiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish boshlang‘ich ta‘limning eng muhim vazifalaridan biridir. Boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar uchun gap tuzish, fikrlarini aniq va mazmunli tarzda ifodalash qiyin vazifa bo‘lishi mumkin, chunki ular hali til qonuniyatlarini o‘rganish va ularni amaliyotda qo‘llash bosqichida joylashadi. Shu sababli, o‘qituvchilar tomonidan izchil va tizimli ishlash, bolalarning nutqiy ko‘nikmalarini asta-sekin rivojlantirish uchun maxsus metodik yondashuvlarni qo‘llash zarur.

Boshlang‘ich sinfda gap ustida ishlashda izchillikni ta‘minlashning ahamiyati shundaki, bu jarayon bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini oshirish, ularning ijodiy qobiliyatlarini namoyon qilish va o‘z fikrlarini aniq ifodalash imkoniyatini beradi. Bundan tashqari, nutqiy ko‘nikmalarni rivojlantirish bolalarning o‘qish, yozish va muloqot qilish qobiliyatlarini ham yaxshilaydi. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinfda gap ustida izchil ishlashning usullari, o‘qituvchilar uchun metodik tavsiyalar va amaliy misollar keltiriladi. Maqsad, o‘qituvchilarga nutq madaniyatini shakllantirishda yordam beradigan samarali usullarni taklif qilish va boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda izchillikni ta‘minlashning ahamiyatini ko‘rsatishdir.

Boshlang‘ich sinfda gap ustida ishlash faqat til o‘qitish darslariga emas, balki boshqa fanlar (masalan, matematika, tabiiy fanlar) jarayonida ham o‘z aksini topishi kerak. Chunki nutqiy ko‘nikmalar bolalarning umumiy bilim darajasini oshirish, ularning muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish va ularni ijtimoiy hayotga tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi. Shuning uchun ham, boshlang‘ich sinfda gap ustida izchil ishlashni ta‘lim jarayonining ajralmas qismi sifatida ko‘rib chiqish zarur.

Bolalarning nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda o‘qituvchilar uchun eng muhim jihatlardan biri ularning individual qobiliyatlarini hisobga olishdir. Har bir bola o‘ziga xos rivojlanish sur‘atiga ega, shuning uchun o‘qituvchilar har bir o‘quvchining

ehtiyojlariga moslashuvchan yondashuvni qo‘llashlari kerak. Misol uchun, ba’zi bolalar gap tuzishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, bunday hollarda ularga qo‘shimcha yordam ko‘rsatish va ularning ishtirokini rag‘batlantirish muhimdir.

Shuningdek, boshlang‘ich sinfda gap ustida ishlashda vizual vositalar, hikoyalar, she‘rlar, o‘yinlar va interfaol usullardan foydalanish samarali natijalarga olib keladi. Bolalar uchun qiziqarli va o‘quv jarayonini qiyin emas, balki qiziqarli qilish ularning diqqatini jamlash va bilimlarni yaxshiroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Masalan, rasmlar yordamida hikoya qilish, mavzular bo‘yicha suhbatlar o‘tkazish yoki o‘quvchilarni bir-birlari bilan muloqot qilishga undash kabi usullar nutqiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda juda samarali bo‘ladi.

Gap ustida ishlashning eng oddiy, boshlang‘ich, shu bilan birga, eng zaruriy shakli — namunani o‘qish (yozish), intonatsiyasi, ifodaliligi ustida ishlash, gapning asosini va mazmunini tushuntirish, ba‘zan esa gapni yodda saqlash, yodlash hisoblanadi. Gapni o‘qish va kuzatish nutq o‘stirishga katta yordam beradi. Gap intonatsiyasi ustida ishlash gap mazmunini va bog‘lanishini tushunishga, namunaga qarab, uni o‘zlashtirish va yodda saqlashga, gap qurilishini yaxshi tushunishga yordam beradi. Bu jarayonda nutqdan gapni intonatsiyaga qarab ajratishga, intonatsion tugallanganlikni ifodalashga, darak, so‘roq va his-hayajon gaplarning intonatsiyasiga, uyushiq bo‘lakli gaplar va bog‘lovchisiz qo‘shma gaplardagi sanash ohanggiga, bog‘langan qo‘shma gap intonatsiyasiga e‘tibor berish kerak. 2.Savol asosida gap tuzish. Bunda berilgan savol javob (gap tuzish) uchun asos bo‘ladi va „namuna“ vazifasini bajaradi. Savolda uning asosiy mazmunigina emas, balki barcha so‘zlari va sintaktik qurilishining chizmasi ham beriladi. Masalan: Bolalar bog‘da nima terdilar? (Bolalar bog‘da olma terdilar). Savollar asta-sekin murakkablashtirib boriladi: bolalar oldin so‘roq so‘z o‘rniga bir so‘z qo‘shib gap tuzgan bo‘lsalar, keyinroq o‘z so‘zlarini ko‘proq qo‘shishga majbur bo‘ladilar: Bolalar bog‘da nima qildilar? (Bolalar bog‘da olma terdilar. Bolalar bog‘da olma terdilar va uni savatlarga soldilar). Yoki „Bolalar qayerda bo‘ldilar? Ular nima qildilar?“ (Bolalar bog‘da bo‘ldilar. Ular olma terdilar va savatlarga soldilar,). Sen tipratikan haqida nimalarni bilasan? Nega qushlar uyasini buzish mumkin emas? kabi. Konstruktiv mashqlarga gap tuzish va uni qayta tuzishga qaratilgan mashqlar kiradi. Bunday mashqlar grammatik tushuncha va qoidaga asoslanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinfda gap ustida izchil ishlash bolalarning nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirish, ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini oshirish va ijodiy qobiliyatlarini namoyon qilish uchun muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchilar tomonidan qo‘llanadigan metodik usullar va izchil ishlash strategiyalari

o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Natijada, o'quvchilar o'z fikrlarini aniq, mazmunli va mantiqiy tarzda ifodalay olishadi, bu ularning kelajakdagi ta'limi va shaxsiy rivoji uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S.I.Tursunova The development of oral speech of younger schoolchildren in extracurricular activities. Eurasian Research Bulletin, 2022.
2. S.I.Tursunova Pedagogical bases of nationalization of school education. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3 (02), 456–461.
3. Турсунова, С. И. (2023). Причины выбора модели внеучебной деятельности по развитию устной речи младших школьников.
4. Tursunova, S. (2024). Innovatsion yondashuv asosida boshlang 'ich sinf o'quvchilarining og 'zaki nutqini rivojlantirishning asosiy mazmuni. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 176-185.
5. Ismatova, N., & Tursunova, S. I. (2023). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA OG'ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH, TILSHUNOSLIK USLUBIY MUAMMO SIFATIDA. Interpretation and researches, 2(1).
6. Allaberganova, Y., & Tursunova, S. (2023). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH. Interpretation and researches, 2(1).
7. Hikmatov, I., & Tursunova, S. (2023). Bo 'lajak boshlang 'ich sinf o 'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashning imkoniyatlari. Interpretation and researches, 2(1).
8. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ИҚТИСОДИЙ ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Scientific Impulse, 1(4), 397-399.
9. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. Scientific Impulse, 1(4), 393-396